

Csapó Endre

A keleti nyitás „nagy lehetőség”

Megjelent a Magyar Élet 2014. Július 24-i számában

Ismét a régmúltból kell elindulni. Két-háromszáz évvel ezelőtt a Hit világát megtámadta a Tudás világa. Előbbi az égiektől eredeztetni földi hatalmát, utóbbi a tudás birtoklásából. A *hiedelem* képzeletvilágából származó földi hatalmat kiszorítani igyekeznek, folyamatosan a mai napig is a *tudalom* képzeletvilágából kialakított földi hatalom. A népszaporodás és az ipar létrehozta a gyér népességből a mennyiségi népet (tömeget), annak kezelésére hozták létre az uralkodói szuverenitással szemben a népszuverenitás (demokrácia) elvét. Ami fából vaskarika, mert az uralkodás minden modellje felülről vezényelt személyes tevékenység, kevesek gyakorolják a többség felett. Mindamelllett a demokrácia politikai hittétel lett, kvázi világvallás, aki tagadja, kiközösítetik. Hovatovább a hatalom nem azért lesz demokrata, mert alkalmazza annak alapelveit, hanem attól demokrata, mert hatalmas, annál fogva meghatározza a demokrácia tartalmát. Így a hatalom minél nagyobb, annál demokratább. 1945. május 8-án lett a győztes oldal nagy demokrácia, azóta ahhoz hasonulni a létezés feltétele a nemzetközi közösségben. Terjesztése ma már nagyhatalmi háborús feladat. Ez tehát a keret, a politikai aréna játékszabály-rendje.

A hatalom alapja a tulajdonlás. Mióta a világ világ, a gazdagok uralkodnak. Gazdaggá válni két módon lehet: termelni és rabolni. Ez sem új dolog, mindkettő jelen van nagy méretben. A hatalom birtokosait ideológiák vezérik, és azzal vértetik is magukat. Az alapideológia a liberalizmus (szabadságeszme). Kis embernek kis szabadság, nagyoknak nagyobb, hatalmasoknak határtalan – ez a neoliberalizmus.

A múlt század közepén két világbirodalom osztozott a Föld katonai és politikai hatalmán, két szélsőséges ideológia érvényesítésével folytatták a háborús és gazdasági terjeszkedés tévtizedeken át mindenütt, ahol 1945-ig még nem taroltak. Azt követően, hogy a Szovjetunió szolgálataira Nyugat már nem tartott igényt, megnyílt a lehetőség a kollektív államok művelőinek

(kommunisták, szocialisták, népi demokraták) számára szolgálatba lépni az amerikai neoliberális globalizmus szolgálatába.

Még csak annyit az előzetesből, hogy a nemzet, a nemzeti lét, nemzeti szuverenitás, nemzetgazdaság stb. fogalma nem tartozéka az egyedüliségre törekvő demokratikus világ eszmerendjének. Csak eltűrik, azt sem mindenkinek.

*

„A globális kapitalista rendszer vad iramban ráz le magáról minden felügyeletet, és rettenetes árat követel a társadalomtól, miközben dőzsölése nyomort és instabilitást idéz elő szerte a világon. Azonban van olyan alternatív gazdasági modell, amelynek semmi köze sincs sem a sztálini típusú kommunizmus központi tervezéséhez, sem a globális gazdasági társaságok kapitalizmusához.”

Szretykó György tanszékvezető egyetemi docens mottóként alkalmazza **David C. Korten** neves amerikai közgazdász fent idézett mondatait, majd ismerteti „Gyilkos vagy humánus gazdaság?” című tanulmányát, amiben a szerző a globális kapitalizmus válságának okairól értekezik. A válság alapvető oka a centrum–periféria viszony, amelynek a lényege az, hogy a Föld anyagi erőforrásainak és jövedelmeinek 80%-a a fejlett országokban, s azon belül kb. 500–600 család kezében összpontosul, míg 20%-a marad a világ többi országai számára. A világ összjövedelmének több mint 50%-át a világ népességének – becslések szerint – kb. 1 %-a birtokolja. Ez a centrum–periféria viszony több évszázada tudatosan termelődik újjá, és erősödik fel a gyarmatosítás különböző formái (katonai megszállás, tőkekihelyezések, eladásítások...stb.) révén.

A válság másik fontos oka, hogy az 1970-es évek elejétől fokozatosan elvált egymástól a reálgazdaság és a nemzetközi pénzügyi rendszer. A nemzetközi pénzügyi rendszeren belül előtérbe kerültek, majd meghatározóvá váltak azok az érdekcsoportok, amelyek a spekulatív tőkemozgások révén a befektetett tőkéjükre hatalmas nyereséget könyvelhettek el maguknak, úgy, hogy ezek mögött nem volt semmiféle anyagi vagy szellemi termék vagy szolgáltatás. Ez a folyamat azt eredményezte, hogy a cégek a nyereségük jelentős részét nem a termelésbe, hanem a pénzpiacokon fektették be, mivel így kockázat nélkül

sokkal nagyobb nyereségre tehettek szert. Mindezeknek a következménye, hogy különvált a reálgazdaság és a pénzügyi rendszer egymástól, valamint olyan pénzügyi buborék alakult ki, amely a nemzetközi pénzügyi válság kialakulásához vezetett.

Az angolszász világban és a befolyása alatt álló országokban olyan fantomgazdaság jött létre, amelynek nem volt meg, és nincs meg a gazdasági és pénzügyi alapja. A nemzetközi pénzvilág minden előtte álló korlátokat igyekezett/igyekszik lebontani az erőforrás-szivattyúk minél magasabb szintű működtetése érdekében. Ily módon arra törekedett/törekszik, hogy mindenütt meggyengítse és lebontsa az államot, a nemzeti kultúrákat, a vallásokat és a közösségeket. Alapvetően két embertípusra volt és van szüksége: egyrészt végrehajtókra, másrészt olcsó munkaerőre és fogyasztókra. A kapitalizmusnak ez a modellje a piaci fundamentalizmusra épül, amelyről kiderült, hogy szabályozás nélkül óriási károkat okoz. Ez a neoliberális világrendszer jelenleg felbomlóban van.

Ezzel egyidőben megjelent a kapitalizmus új modellje, az államilag szabályozott, irányított és ellenőrzött kapitalizmus. (Kína, Oroszország, ázsiai országok) Ennek a modellnek a lényege az, hogy az állam meghatározó szerepet tölt be a gazdaság és a társadalom különböző alrendszerének szabályozásában és működtetésében.

Az Európai unióval kapcsolatban megemlíti, hogy a szövetségi állam koncepciójának képviselői abból indulnak ki, hogy az Európai Uniónak az Amerikai Egyesült Államok mintájára szervezendő államok szövetségeként kellene működnie. A szövetségi állam koncepciója elsősorban a nemzetközi pénzvilág, az üzleti elit és a jelenlegi politikai elit érdekeit fejezi ki. Az Európai Unió jelenlegi alkotmánya neoliberális szellemiségű, vagyis a nemzetközi pénzvilág érdekeit szolgálja. Ezzel szemben helyezkedik el egy másik koncepció, amelynek a lényege a nemzetállamok együttműködésén alapul. – Így szól tehát az ismertetés.

Magyar menedékút

Az egyelőre még kialakítási állapotban lévő Európai Unióban erősödik a nyomás, hogy a tagországok minél többet adjanak át nemzeti szuverenitásukból az uniónak. Ennek része a pénzügyi önállóság fokozatos szűkítése, ami az országok gazdasági önállóságát veszélyezteti. Magyarország sikeresen kivonta magát az adósságkelepcéből, most igyekszik gazdasági életét is saját, és biztosabb alapokra helyezni.

Ezért az utóbbi időben Németországhoz és Ausztriához hasonlóan meghirdette *keleti nyitás* politikáját. **Szijjártó Péter** külügyi- és külgazdasági államtitkár szerint a magyar kormány keleti nyitás politikájának négy fő pillére van:

- Szorosabbra kell fűzni a kapcsolatokat a távol-keleti térséggel, elsősorban a világgazdaságban egyre nagyobb súlyt képező Kínával.

- Erősíteni kell az együttműködést a kaukázusi térséggel (pl: Grúziával, Azerbajdzsánnal, Kazahsztánnal) már csak azért is, mert ez utóbbi országok keresleti stratégiája nagyrészt fedi a magyar piac kínálati szerkezetét, ezért a külkereskedelmi forgalom jelentősen bővíthető.

- A harmadik fontos célterület az arab világ. Ezen a téren Magyarország kissé megkésett, ezért a kormány erre a célcsoportra több energiát kell, hogy összpontosítson.

- A keleti nyitás fontos pillére a nyugat-balkáni térség. Ezen kívül keresni kell az együttműködési lehetőségeket az afrikai és dél-amerikai országokkal is, amelyekben szintén lebomlott a korábbi magyar jelenlét.

Lezsák Sándor szerint Magyarországnak értékteremtő és -közvetítő szerepet kell ellátnia Kelet és Nyugat között, nemcsak partnerei, hanem saját érdekei szem előtt tartásával.

– A keleti nyitás politikája nem jelenti azt, hogy Magyarország elzárkózik a nyugati gazdasági kapcsolatok elől, a két irány között egyensúlyt kell teremtenünk – jelentette ki az Országgyűlés alelnöke az „Export-lehetőségek a FÁK-országokban” című konferencián, Kecskeméten. Szerinte Magyarországnak értékteremtő és -közvetítő szerepet kell ellátnia Kelet és Nyugat között, nemcsak partnerei, hanem saját érdekei szem előtt tartásával.

Mint mondta, a kormány ezirányú törekvéseinek eredményeként ma a Független Államok Közösségének (FÁK) országaival az intenzív kapcsolatépítés időszakát éljük, a bizalmi tőke forrásvidékét pedig Közép-Ázsiában, a „rokontudatú” népek között találjuk meg. Komoly előrelépésként értékelte, hogy a napokban Magyarország megfigyelő státuszt kapott a Török Nyelvű Országok Parlamenti Közgyűlésében, miközben a szervezetet tömörítő államok élénken érdeklődnek hazánk iránt. Az együttműködések bővítésének fontos területe a „népi diplomácia”, ezen belül is a testvértelepülési kapcsolatok rendszere – mondta Lezsák Sándor.

Nagy Attila, a *Földművelésügyi Minisztérium* osztályvezetője elmondta, hogy a magyar mezőgazdasági termékek keleti kivitele dinamikus növekedést mutat: a bővülés mértéke 2010 és 2013 között a FÁK államokba irányuló agrárexportban meghaladta a 40 százalékot. A kivitel szerkezete egészséges és kiegyensúlyozott: egyenlő arányban jelennek meg benne a szántóföldi növénytermesztés, az állattenyésztés, valamint a zöldség és gyümölcs ágazat termékei.

Gyabronka Tibor, a *FÁK Üzleti Klub* elnöke előadásában felidézte: a rendszerváltás előtt Magyarország exportjának mintegy 80 százaléka irányult a FÁK országokba, ami az 1990-es évek elején elenyésző szintre esett vissza. A Klub elsődleges célja támogatni a hazai cégek térnyerését ebben a régióban.

A *Nemzeti Külgazdasági Hivatal* (HITA) felmérése szerint az összes hazai kis és közepes vállalkozásnak mindössze fél százaléka, 2500 cég képes megjelenni a FÁK országok piacán. A kormányzat célja e számot tízezerre növelni.

Valójában „globális” politika

Navracsics Tibor külgazdasági és külügyminiszter kiemelte: a külügyi tárca nevének változása is jelzi, hogy melyik az a nagy terület, amellyel kiegészül a minisztérium tevékenysége.

– A külgazdaság tehát az eddigiéknél is hangsúlyosabb lesz, de nem szorítja háttérbe a klasszikus diplomáciát, hanem segíti azt, ahogyan a kulturális

diplomácia is.

Wintermantel Péter globális ügyekért felelős helyettes államtitkár az elnevezésre utalva mondta, hogy gyakran „keleti nyitásként” említik, de ez az irány valóban tekinthető fősodornak, tehát globális, földrajzi és szakpolitikai értelemben egyaránt. Elmondta, hogy az elmúlt tizenöt-húsz évben nagyot fordult a világ. Új kihívással kell szembesülnünk minden területen. Az energiapolitikában, az élelmiszer- és vízbiztonság területén, kulturális ügyekben és egészségügyi szempontból számos olyan fejlemény és újdonság van, amelynek kezelése, illetve kihasználása friss, proaktív és a korábbinál sokkal erőteljesebben a szakpolitikákra alapozó hozzáállást igényel. Ebben próbálták felvenni a versenyt az elmúlt kormányzati ciklusban, és a változtatásnak már látszanak is az első eredményei.

Távoli kontinensek „visszahódítására” irányuló törekvésekről szólva elmondta – érdemben tudunk újból kopogtatni több olyan fővárosban is, ahol évtizedekkel ezelőtt még sokrétű és gyümölcsöző kapcsolataink voltak. Ráadásul rendelkezésre állnak azok a költségvetési források, amelyek megteremtik a lehetőséget a külképviseleti és a külgazdasági hálózat jelentős bővítésének.

A globális, illetve a keleti nyitás propagálásából itthon és külföldön is akadtak, akik hajlamosak voltak kihallani valamiféle Nyugat-, globalizáció- vagy multiellenességet is. Pedig erről szó sincs – mondta a helyettes államtitkár – , mi itt, a Külügyminisztériumban ennek épp az ellenkezőjét valljuk: az új lehetőségek keresése nem jelentheti az euroatlanti integrációban is testet öltő értékalapú külpolitikánk feladását. Ahogy mondják: „nyugati zászló alatt hajózunk, bár a világ(gazdaság)ban „keleti szelek fújnak”.

– 200 ezer új munkahelyet teremthet a keleti nyitás politikája – mondta a *Híradónak* **Lentner Csaba** közgazdász, aki szerint a foglalkoztatás és a gazdasági növekedés alapja lehet az Európai Unión kívüli piacok bővítése. A rijádi *Magyar-Arab Üzleti Fórumon* több magyar cég hosszútávú megállapodást írt alá.

Az elmúlt 10 évben megtízszerezte termelését és létszámát is

Magyarország egyik legnagyobb sajtgyártó cége, a *Kőröstej Kft.* Jelenleg évi 25 ezer tonna sajtot állítanak elő, aminek a felét exportálják. A cég az elmúlt években folyamatosan fejlesztett, hogy bővíthesse külpiacait. Oroszországba és az arab területekre szállítanak. A következő két évben újabb 12 ezer tonna sajtot szállít a Kőröstej Kft. több arab országba. Emellett több magyar cég is bővíteni tudja kivitelét az arab országokba. Például orvosi műszerek és speciális műszaki gumifajták szállításáról is szerződtek a közelmúltban Rijádban.

A keleti-nyitás politikája is hozzájárult ahhoz, hogy tavaly már rekord mértékű volt a magyar exportteljesítmény. Amíg az uniós tagállamokba 1,7 százalékkal adtak el több terméket a magyar cégek, addig az unión kívüli kereslet 4,1 százalékkal növekedett az előző évhez képest.

Jelentősen, 46 százaléknál is nagyobb mértékben nőtt a magyar export Tajvanba. Az Egyesült Államokba csaknem 30, a Koreai Köztársaságba 25, Törökországba 17, Kínába pedig majdnem 7 százalékkal több volt a kivitel az előző évhez képest.

A Híradó által megkérdezett szakértő szerint 2020-ig mintegy 20 milliárd dollárral nőhet a keleti export értéke, amely tovább élénkíti a gazdaságot, és egyre több munkaerőt is igényel majd. *„200 ezer új munkahely létesítése, megteremtése várható ettől a keleti nyitás gazdaságpolitikától. Ez kétségtelenül lecsapódik a bruttó hazai termékben, a GDP-ben, de le fog csapódni a foglalkoztatási adatokban is”* – mondta **Lentner Csaba**.

A kormány azt szeretné, ha 2018-ra úgy bővülnének Magyarország keleti piacai, hogy a térségbe irányuló kivitel meghaladná a teljes magyar export 30 százalékát, a mostani 20 helyett.

– A keleti népek emocionálisan kötődnek hozzánk – mondta az *[origo]*-nak **Vincze Tamás**, a *Phönix-BRV Kft.* ügyvezető igazgatója. Vincze a 80-as évek óta exportál külföldre, tagja az iparkamara magyar-kazah és magyar-kínai tagozatának, legutóbb pedig az Orbán Viktor-vezette delegációval járt Kazahsztánban. A kazah érdeklődésre jellemző volt, hogy a fél órára tervezett találkozó az elnökkel végül két órán át tartott, a kétnapos látogatás alatt pedig az egyik kazah meg is jegyezte, hogy „mi rokonok vagyunk, hol voltak eddig?”

Vincze szerint ez azért van, mert a kazahok között vannak magyarokkal rokon törzsek, de egy kínai tárgyaláson is előkerült már egy hun császár története. „*A keleti országokban személyes kontaktus és szimpátia kell, ha ezek megvannak, akkor szívesen kötnek üzletet*” – mondta.

A török–magyar együttműködést kormányzati eszközök és döntések is segítik. Mint ismeretes, a közelmúltban – a felsőoktatási intézmények közötti együttműködést elősegítő *Erasmus program* keretében – a magyar kormányfő százötven ösztöndíjat ajánlott fel a török diákoknak. Orbán Viktor egyébiránt a döntést tavaly decemberben éppen az isztambuli *Marmara Egyetemen* jelentette be.

A hetvenmilliós ország egyébként az elmúlt években igen látványos gazdasági fejlődésen ment keresztül, jelentős GDP növekedéssel. Ezen teljesítmény előtt már csak azért is érdemes meghajolni, mert a Fekete- és a Földközi-tenger között elterülő ország a kimagasló eredményeit a gazdasági recesszió közepette teljesítette. Törökországban egyébként az olyan exportorientált ágazat, mint a gépipar, viszonylag későn alakult ki, ám mára – különösképp az autógyártásnak köszönhetően – nemcsak behozta lemaradását, de Európában az élre tört. „*Törökországban az autógyártás napjainkra a legjelentősebb ipari szegmenssé vált, Bursa és Ismir gépipari fellegvárak lettek* – mondta, majd hozzátette –, *jelenleg négy autóbusz- és kamiongyártó cég, valamint hat személyautó gyártó vállalat van az országban.*”

Kiss Gábor főkonzul a példaértékű török gazdasági szárnyalásról szólt, majd Isztambulra fókuszálva elmondta, hogy a tizenötmilliós metropolisz a világválságot elsőként heverte ki, s ma már irígylésre méltó gazdasági mutatókkal büszkélkedhet.

Kuvait

A *Nemzeti Innovációs Hivatal* és a kuvaiti *National Technology Enterprises Company* megállapodást írt alá, amely lehetővé teszi, hogy a technológiákban, innovációban élen járó magyar cégek bekapcsolódhassanak a fejlesztési projektekbe. Ezen kívül a magyar kormány beruházási lehetőséget kínál a kuvaiti üzletembereknek az autóiparban, valamint az olaj- és

gázszektorban. Ugyanakkor a *Mol* is résztvenne a kuvaiti olaj és földgáz kiaknázásában, hazai építőipari vállalatok pedig az ottani városfejlesztésben és infrastruktúra-fejlesztésben vállalnának szerepet, a magyar fél szerint. A kuvaitiak figyelmét Szijjártó a magyar egészségügyi tapasztalatokra és termálvizeinkre is felhívta, továbbá eladásra ajánlott fel tizenegy kastélyt. És hangsúlyozta: Magyarország biztonságos beruházási környezet, igen alacsonyak az adók, kevés a bürokratikus akadály, és az ország politikailag igen stabil, ami „szokatlan dolog Európában”.

Oroszország

Kórházat építhetnek és infrastruktúrát fejleszthetnek magyar cégek Leningrád megyében, egy magyar vállalat pedig szállodát épít a Szocsi Téli Olimpiai Játékok előkészítéseként. Továbbá megkezdődött a magyar agrárpiac felmérése az Oroszországba irányuló export növelése érdekében. **Szijjártó Péter** szerint orosz kereslet van a magyar szarvasmarha, búza, kukorica, zöldség és gyümölcs iránt, emellett nyitottak többek között a magyar nanotechnológia termékeire. Megnyílt a moszkvai magyar kereskedőház, amely piackutatással, valamint állampapírok és vállalati értékpapírok kereskedelmével is foglalkozni fog, emellett magyar vállalatok számára keres orosz üzleti partnereket. Az orosz fél jelezte: készen áll arra, hogy részt vegyen a paksi atomerőmű modernizációjában.

Tunézia

Magyarország a műtrágyagyártáshoz szükséges foszfátot importálná Tunéziából, amiért cserébe feldolgozott élelmiszer-ipari termékeket, elsősorban lisztet exportálna. Magyarország segítséget nyújtana a vízgazdálkodás, a vasútfejlesztés területén, valamint felsőoktatási ösztöndíj-csereprogram indulhat, amelynek keretében magyar egyetemek tunéziai fiatalokat fogadnának, akiket leginkább a bányamérnöki képzés érdekel. Ezen kívül felmerült egy közvetlen repülőjárat megindítása Magyarország és Tunézia között.

Vietnam

Magyar vállalat kezdheti meg a kommunista ország népesség-nyilvántartási rendszerének felépítését, egy másik magyar cég pedig egy víztisztító rendszert

alakíthat ki. Tervben volt, de egyelőre jegelték egy onkológiai kórház felépítésének tervét. Szó volt arról is, hogy a vietnami egészségügyi rendszer felépítése mind finanszírozási oldalról, mind informatikailag és technológiailag magyar minta alapján történhet. A magyar fél egy egészségügyi oktatóközpont létrehozását tervezi Vietnamban, és megnyílhat a kapu a gyógyszerforgalmazás, valamint az orvos- és nővérképzés területén való együttműködés előtt is. A két ország bővítené atomenergetikai együttműködését is, tizenkét magyarországi élelmiszer-feldolgozó cég pedig rákerült azoknak a külföldi vállalatoknak a listájára, amelyektől sertéshúst és feldolgozott sertéshústermékeket importálnak a vietnamiak.

*

A kormány a 2010-es kormányváltás után hirdette meg a keleti nyitás politikáját. **Orbán Viktor** 2010 novemberében egy IMF-tanulmányból idézve mondta azt, hogy a világ hatalmas változáson megy most keresztül, és az ipari forradalom idején kialakult eltolódások most érvényüket veszítik. Ez, szerinte azt jelenti, hogy India és Kína, illetve más feltörekvő térségek visszaszerzik azokat a világkereskedelmi pozícióikat, amelyeket a XIX. század előtt is betöltöttek. *„Nyugati zászló alatt hajózunk, de keleti szél fúj a világgazdaságban”* – mondta akkor a miniszterelnök. Vagyis Magyarországot a nyugati civilizáció részének tekinti továbbra is, ám az aki nem számol az aktuális trendekkel, az hajótörést szenved. Orbán tehát négy évvel ezelőtt jelezte, hogy a világ hatalmi átrendeződése egy nagy lehetőség Magyarország előtt, mert aki elég gyorsan reagál, az nyertese lehet az új rendszernek. Erről a reagálásról szóltunk ezúttal.